

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

21 Μαΐου 2013

Ίωάννης Β. Βελιτσιάνος

Διδάκτωρ Θεολογίας Α.Π.Θ. –

Επιστημονικός Συνεργάτης (Ι.Ε.Θ.Π.)

Ο Φλάβιος Βαλέριος Κωνσταντίνος (Flavius Valerius Constantinus) ή Μέγας Κωνσταντίνος ή Άγιος και Ισαπόστολος Κωνσταντίνος υπήρξε Ρωμαίος αυτοκράτορας από το 274 μ.Χ. έως τον θάνατό του το 337 μ.Χ..

Υπήρξε αυτοκράτορας της Δύσεως από το 312 μ.Χ. έως το 324 μ.Χ. και μονοκράτορας από το 324 μ.Χ. ως το 337 μ.Χ. [1].

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι μόνο αυτός ο χαρισματικός ηγέτης, ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος και όχι κάποιος άλλος, καθιέρωσε αμετάκλητα τη χριστιανική διδασκαλία ως την επίσημη θρησκεία και αφιέρωσε όλη του την πολιτική δραστηριότητα υπέρ της επικρατήσεως του χριστιανισμού, τον οποίο ισχυροποίησε και ενδυνάμωσε. Η μεγάλη του βέβαια προσφορά – η οποία δέχεται και την σκληρότερη κριτική – ήταν να αντιληφθεί το μεγαλείο του Χριστιανισμού, για τον οποίο πίστεψε πως μπορεί να διαδραματίσει μέγιστο ρόλο στην ανθρώπινη ιστορία. Πράγματι το αποτέλεσμα τον δικαίωσε, γιατί ο Χριστιανισμός μαζί με τον Ελληνισμό, τον Ανθρωπισμό, την Αναγέννηση, την Γαλλική Επανάσταση και τις άλλες κατακτήσεις του ανθρώπινου πνεύματος, δημιούργησαν τον σύγχρονο πολιτισμό του λεγόμενου Δυτικού κόσμου.

Ο Κωνσταντίνος ενώ ζούσε στην αυλή του Διοκλητιανού, γνώριζε όλα τα αίτια καθώς και την έκταση των άγριων διωγμών εναντίον των χριστιανών. Το τέλος αυτών των διωγμών άρχισε μόνο μετά το όραμα του Κωνσταντίνου πριν από τη μάχη της Μαλβίας γέφυρας το 312 μ.Χ., όταν είδε (Κωνσταντίνο) στον ουρανό σχηματισμένο το μονόγραμμα του Ιησού Χριστού, με την προτροπή: «εν τούτω νίκα» (στα λατινικά: hoc signo victor eris) [2].

Αρχές του έτους 313 μ.Χ. αρχίζει η εποχή του Χριστιανισμού με το περίφημο Διάταγμα των Μεδιολάνων (σημερινό Μιλάνο), με το οποίο δόθηκε στην χριστιανική θρησκεία απόλυτη ελευθερία και το οποίο δικαίως θεωρείται ως η

Magna Charta της χαρακτηριστικής ομολογίας του Χριστιανισμού. Η ευνοϊκή και θετική στάση του Κωνσταντίνου απέναντι στο Χριστιανισμό, από πολλούς θεωρήθηκε ως καιροσκοπισμός και ως ένας πολιτικός ελιγμός για την ενότητα της αυτοκρατορίας του. Αυτό όμως δεν ευσταθεί για πολλούς και διαφορετικούς λόγους. Ήδη σπέρματα συμπάθειας του προς τον Χριστιανισμό υπήρχαν από το οικογενειακό του περιβάλλον. Όπως είναι γνωστό η μητέρα του Ελένη ήταν Χριστιανή. Αλλά και ο πατέρας του Κωνσταντίνος Χλωρός αν και ειδωλόλατρης διάκειτο ευμενώς προς τους Χριστιανούς και όπως μας διασώζει και ο Ευσέβιος, όχι μόνο δεν τους κατεδίωκε αλλά συμβούλεψε τον Κωνσταντίνο, να πράξει και αυτός το ίδιο: « Ο βασιλεύς Κωνσταντίνος, αφού πέρασε όλη του την ζωή πράοτατα, φέρθηκε ευνοϊκά προς τους υπηκόους του και φιλικά προς τον θείο λόγο» [3].

Την ειλικρινή μεταστροφή του στο Χριστιανισμό δείχνει και το εξής γεγονός. Το 326 μ.Χ. μετέβη ο Κωνσταντίνος στη Ρώμη για να γιορτάσει τα Βικενάλια, τα εικοσάχρονα δηλ. της βασιλείας του. Όταν κλήθηκε από την Σύγκλητο να συμμετάσχει σε ειδωλολατρική γιορτή, με θυσίες στους θεούς, όχι μόνο αρνήθηκε αλλά και τις ειρωνεύτηκε, με αποτέλεσμα ο οργισμένος όχλος να λιθοβολήσει το άγαλμά του. Όπως μας μαρτυρεί ο Θεοφύλακτος Βουλγαρίας, όταν το έμαθε ο Κωνσταντίνος, όχι μόνο δεν τιμώρησε τους ενόχους, αλλά χαριτολογώντας ρώτησε τους αυλικούς του, αν βλέπουν κάποια σημάδια στο πρόσωπό του και όταν έλαβε αρνητική απάντηση, άφησε ελεύθερους τους ενόχους [4].

Επιπλέον όσων έχουμε αναφέρει, δεν πρέπει να διαφεύγει την προσοχή μας και τούτο, ότι ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος στέλνει επιστολή στον βασιλιά των Περσών, Σαπώρ, στην οποία εκθειάζει το μεγαλείο της χριστιανικής πίστης [5]. Περιττό, βέβαια, θεωρούμε να αναφερθούμε στα γνωστά μέτρα που πήρε υπέρ του Χριστιανισμού και τα οποία προκάλεσαν τη μήνιν των Εθνικών (ειδωλολατρών), π.χ. ανέγερση Ναών, σύγκληση Οικουμενικής Συνόδου, καθιέρωση Πάσχα και Κυριακής αργίας και τόσων άλλων που μπορεί να βρει ο αναγνώστης, στον «Βίον Κωνσταντίνου» του Ευσέβιου.

Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος προσπάθησε να αποκαταστήσει την ενότητα της Εκκλησίας, έπειτα από τέσσερα χρόνια διωγμών, όμως, άρχισε να δείχνει ανοχή στους σχισματικούς, γιατί αυτό που τον ενδιέφερε κυρίως ήταν η ειρήνη στους κόλπους της Εκκλησίας και η ομόνοια μεταξύ των θρησκευτικών λειτουργιών.

Από όλα τα θρησκευτικά προβλήματα που αντιμετώπισε ο Κωνσταντίνος στην Ανατολή, το μεγαλύτερο ήταν η διαμάχη του Αλεξάνδρου, επισκόπου Αλεξανδρείας, με τον πρεσβύτερο Άρειο. Η διδασκαλία του Αρείου έως τον 7ο αιώνα είχε μεγάλη απήχηση και πέρα από τα σύνορα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ο Άρειος αμφισβητούσε την θεϊκή ιδιότητα του Ιησού, τον οποίο θεωρούσε κτίσμα του Θεού. Σε πολλές τοπικές συνόδους η διδασκαλία αυτή όπως και οι οπαδοί της είχαν καταδικαστεί και αναθεματιστεί, ωστόσο η επιρροή της αυξανόταν. Τον Φεβρουάριο του 325, ο Άρειος καταδικάστηκε ακόμα μία φορά στην Αντιόχεια, σε άλλη μια τοπική σύνοδο.

Την ίδια χρονιά, λίγο αργότερα, ο Άρειος προσπάθησε να συναντήσει τον Κωνσταντίνο στη Νικομήδεια για να τον πείσει για το θεμιτό της διδασκαλίας του. Ο αυτοκράτορας, όμως, λόγω της δυσάρεστης πείρας του από το δονατιστικό σχίσμα της Βόρειας Αφρικής - για το οποίο αν και προηγείται χρονικά θα αναφερθούμε παρακάτω – εγκατέλειψε τα διπλωματικά μέσα και τα ημίμετρα και συγκάλεσε στη Νίκαια της Βιθυνίας την Α΄ Σύνοδο της Εκκλησίας. Η Σύνοδος αυτή δεν συγκλήθηκε ως «οικουμενική». Ο όρος αυτός είναι μεταγενέστερος, έχει θεολογικό και κυρίως δογματικό περιεχόμενο.

Μία σύνοδος χαρακτηρίζεται οικουμενική από κάποια επόμενη που αποδέχεται τις αποφάσεις της προηγούμενης ως δογματικό θέσφατο και κυρίως για να αποδείξει ότι δέχεται το κύρος της προηγούμενης. Έτσι κατά τη Σύνοδο του 381 στην Κωνσταντινούπολη η Σύνοδος της Νίκαιας του 325 χαρακτηρίστηκε «Α΄ Οικουμενική».

Σύμφωνα με τον Ευσέβιο, 250 επίσκοποι και αναρίθμητοι πρεσβύτεροι, διάκονοι και ακόλουθοι συνέρρευσαν στη Νίκαια προς το τέλος της άνοιξης του 325 από κάθε άκρη της χριστιανοσύνης: «Καί Πέρσης επίσκοπος τῆ συνόδω παρῆν, οὐδέ Σκύθης ἀπελιμπάνετο τῆς χορείας» [6]. Παρόλο που ο αυτοκράτορας ήταν αβάπτιστος και τότε ήταν ακόμα κατηχούμενος, ο ίδιος κήρυξε την έναρξη της Συνόδου και προήδρευε στις συνεδριάσεις της [7].

Η έναρξη οργανώθηκε, έτσι ώστε να συντελέσει στην προβολή του αυτοκρατορικού αξιώματος με τονισμό της υπόστασης του ηγεμόνα ως *pontifex maximus* του ρωμαϊκού κράτους. Όταν μαζεύτηκαν όλοι και δόθηκε το σύνθημα, οι πύλες άνοιξαν και εμφανίστηκε ο Κωνσταντίνος «οἷα Θεοῦ ἄγγελος, λαμπράν μεν ὥσπερ φωτός μαρμαρυγαῖς ἑξαστραπῶν περιβολήν, ἀλουργίδος πυρωποῖς καταλαμπόμενος ἄκτισι, χρυσοῦ τε καί λίθων πολυτελῶν διαυγέσι φέγγεσι κοσμούμενος » [8]. Με τον τρόπο αυτό ο Κωνσταντίνος αποκρυστάλλωσε την ιερατική εικόνα του ηγεμόνα για ολόκληρη τη Βυζαντινή εποχή, τονίζοντας τον καισαροπαπισμό του κρατικού συστήματος κατά το Μεσαίωνα στην Ανατολή. Υποβάλλοντας όμως στους

επισκόπους την ιδέα για το μεγαλείο του αυτοκρατορικού αξιώματος, ο Κωνσταντίνος θέλησε να επιδείξει στο κοινό και τη χριστιανική ταπεινότητα, που τυπικά τη θεωρούσε απαραίτητο χαρακτηριστικό του ηγεμόνα. Έτσι αρνήθηκε το κάθισμα που του πρότειναν, περιμένοντας ευλαβικά να πάρουν θέση πρώτα οι ιερείς, ενώ κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων προσπαθούσε συνέχεια να δημιουργεί κλίμα εγκαρδιότητας, εκφράζοντας με σπασμένα ελληνικά τη γνώμη του πάνω σε κάθε θέμα, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Ευσέβιου. Τον εναρκτήριο λόγο του εκφώνησε στα λατινικά και τόνισε το θέμα της ειρήνης και της ομόνοιας μέσα στην Εκκλησία. Μετά τον εναρκτήριο λόγο του Κωνσταντίνου, ο αυτοκράτορας πήρε και έκαψε γραπτά αιτήματα που του είχαν παραδώσει προηγουμένως οι επίσκοποι και τα οποία περιείχαν αλληλοκατηγορίες, λέγοντας: «Ο Χριστός απαιτεί από εκείνον που επιζητεί να λάβει συγχώρηση να συγχωρεί τον αδελφό του»[9].

Η Σύνοδος τελικά συνέταξε τα επτά πρώτα άρθρα του Συμβόλου της Πίστεως [10] με τον κρίσιμο χαρακτηρισμό του Υιού ως «ομοουσίου» με τον Πατέρα, καθώς και 20 κανόνες που καθόριζαν θέματα θρησκευτικής προτεραιότητας και συμπεριφοράς. Επίσης ορίστηκε ο τρόπος υπολογισμού της ημέρας του εορτασμού του Πάσχα. Αποφασίστηκε επίσης, σχεδόν ομόφωνα, να εξοριστεί ο Άρειος από την Αίγυπτο [11] – ενώ στην εξορία και την ταπείνωση τον ακολούθησαν οι οπαδοί του Ευσέβιου Νικομήδειας και του Θεόγνιδος Νικαίας. Είναι σχεδόν αδύνατο να διαμορφωθεί ακριβής γνώμη για τον τρόπο με τον οποίο διεξήχθησαν οι συνεδριάσεις, επειδή τα πρακτικά αυτής της συνόδου δεν έχουν διασωθεί [12]. Το βέβαιο όμως είναι ότι ο Κωνσταντίνος με τον ενεργό και αποφασιστικό ρόλο του σε όλη τη διαδικασία θεμελίωσε την αρχή της ανάμειξης της κοσμικής εξουσίας στα εκκλησιαστικά.

Το 313 ο Μέγας Κωνσταντίνος εξέδωσε, όπως είδαμε, μαζί με τον συνάρχοντά του Λικίνιο το διάταγμα εκείνο που χάρισε την ειρήνη στην Εκκλησία. Μετά από το διάταγμα εκείνο ακολούθησαν και άλλα με τα οποία παραχωρήθηκαν διάφορα προνόμια στην Εκκλησία. Η συνεννόηση όμως των δύο αρχόντων δεν κράτησε για πολύ. Ο Λικίνιος άρχισε πάλι να υποστηρίζει την εθνική (ειδωλολατρική) θρησκεία. Έτσι ο πόλεμος μεταξύ των δύο αρχόντων (το 323) ήταν πόλεμος ανάμεσα σε δύο θρησκείες. Ο Χριστιανισμός νίκησε στο πρόσωπο του Μ. Κωνσταντίνου, ο οποίος από τότε πλέον αναδείχτηκε μονοκράτορας. Ο Κωνσταντίνος υποστήριξε τον Χριστιανισμό με όλη του την δύναμη, χωρίς όμως να εμποδίσει την εθνική θρησκεία. Μέχρι τον θάνατό του διατήρησε τον τίτλο του «μέγιστου ποντίφικα» της εθνικής θρησκείας, ενώ ταυτόχρονα ήταν κατηχούμενος στον Χριστιανισμό. Επάνω στα νομίσματά του ήταν αποτυπωμένες οι εικόνες του Χριστού και του ήλιου. Αλλά αυτά μονάχα

ήταν τα κοινά σημεία που συνέδεαν ακόμη τον Κωνσταντίνο με την αρχαία πίστη, γιατί ήταν φανερό ότι είχε εγκαταλείψει όλα τα υπόλοιπα εθνικά θρησκευτικά έθιμα. Στις περισσότερες μεγαλουπόλεις της Ανατολής ανήγειρε χριστιανικούς ναούς. Επάνω στον πανάγιο τάφο οικοδόμησε το ναό της Αναστάσεως του Χριστού. Τότε, κατά την παράδοση, βρήκε η μητέρα του, η αγία Ελένη, τον τίμιο Σταυρό. Το 330 μετέφερε την έδρα του Ρωμαϊκού κράτους από την Ρώμη στο Βυζάντιο, το οποίο μετονόμασε Κωνσταντινούπολη και Νέα Ρώμη και κατέστησε πρωτεύουσα του χριστιανικού Ελληνισμού. Βαπτίστηκε Χριστιανός λίγο πριν τον θάνατό του που συνέβη στην Νικομήδεια στις 21 Μαΐου του 337.

Ο Κωνσταντίνος διείδε με το αλάθητο της διορατικότητας, στην πειθαρχική αρμονία την οποία διέθετε η χριστιανική θρησκεία ότι επρόκειτο για ένα ζωντανό οργανισμό, γεμάτο σφρίγος και έτοιμο να διαδραματίσει ένα παγκόσμιο θετικό για το σύνολο του κράτους σκοπό. Έβλεπε παράλληλα, ότι η χριστιανική Εκκλησία αποτελούσε τον εγγυητή μιας εσωτερικής γαλήνης και ασφάλειας και με δοσμένη από το Θεό ελπίδα και βεβαιότητα θα συντελούσε στη στερέωση μιας διαρκούς ειρήνης. Μπορεί, στην ενέργειά του να αναγνωρίσει επίσημα τη χριστιανική θρησκεία, να συντέλεσαν και λόγοι πολιτικής σκοπιμότητας. Όμως η ρίψη όλου του βάρους της αυτοκρατορικής του ιδιότητας υπέρ της θρησκείας αυτής, υπό τις συνθήκες που έχουν ήδη εκτεθεί, θα αποτελούσε έναν επικίνδυνο πειραματισμό, εάν δεν συνοδεύονταν από την προσωπική του πίστη, ότι αυτή είναι από Θεού δοσμένη θρησκεία.

Ο Χριστιανισμός, από τις πρώτες ώρες της επίσημης αναγνωρίσεώς του, έτυχε πολλαπλών προνομίων και άρχισε έτσι η επίσημη στερέωσή του με την κρατική συμπαράσταση, την ενεργητικότητα των επισκόπων, την πίστη των χριστιανών.

Ο όρος Καθολική Εκκλησία, αποτελούσε απ' αρχής για τον Κωνσταντίνο έναν πολύ σπουδαίο ρόλο. Επιθυμούσε να είναι η Εκκλησία ενωμένη και αδιαίρετη, καθολική σε όλο του το κράτος. Την επιθυμία του και πρόθεσή του για το σκοπό αυτόν, εξέφρασε σε μία του επιστολή προς τον επίσκοπο Ελάφιο το 314 μ.Χ., στην οποία γράφει τα εξής παρακάτω: «Μόνο τότε θα είμαι ευτυχής και απόλυτα βέβαιος, ότι θα τύχω της ευτυχίας και της θεραπείας του παντοδύναμου Θεού, εάν διαπιστώσω ότι όλοι υπό την προκαθορισθείσα μορφή της καθολικής Εκκλησίας του Παναγίου Θεού τον τιμούν εν αδελφική ειρήνη».

Η επιστολή του αυτή γράφτηκε επ' ευκαιρία του γενόμενου σχίσματος στην Αφρικανική εκκλησία, εξαιτίας των Δονατιστών. Ο Κωνσταντίνος ανέθεσε σε εκκλησιαστικό δικαστήριο υπό την προεδρεία του επισκόπου Ρώμης Μιλτιάδη, ο οποίος συγκάλεσε σχετική επ' αυτού Σύνοδο.

Όταν οι Δονατιστές διαμαρτυρήθηκαν για την εκδοθείσα απόφαση, η οποία ήταν εναντίον τους, ο Κωνσταντίνος συγκάλεσε το 314 μια νέα Σύνοδο στην Άρλη και για την οποία και πάλι οι Δονατιστές διαμαρτυρήθηκαν. Τότε ο Κωνσταντίνος έγραψε και απέστειλε σ' όλους του συνοδικούς επισκόπους μια επιστολή, στην οποία επισήμανε ότι οι αποφάσεις θα πρέπει να γίνονται αποδεκτές από τους ιερωμένους σαν να είναι παρών ο Κύριος. Με τον τρόπο αυτό ο Κωνσταντίνος ήθελε να καθιερώσει και στη πράξη το θεσμό των Συνόδων, στον οποίο προσέδωσε μια ιδιαίτερη αρμοδιότητα Κανονικού Δικαίου, παράλληλα όμως ανέθεσε στους διοικητικούς υπάλληλους του κράτους του την παρακολούθηση της πιστής εφαρμογής των Συνοδικών αποφάσεων. Στην προκειμένη περίπτωση των Δονατιστών σε μια επιστολή του προς τον αναπληρωτή επίσκοπο της Αφρικανικής Εκκλησίας Κέλσο έγραφε ότι θα μεταβεί ο ίδιος στην Αφρική με την απόφαση να διασκορπίσει και να εξαφανίσει τους ανυπότακτους, αποδεικνύοντας για ακόμη μια φορά πόσο μεγάλη σημασία έδινε στην ενότητα της εκκλησίας.

Σε ένδειξη της μεγαλοσύνης του και προκειμένου να επιτύχει την ενότητα στην εκκλησία της Αφρικής, ακύρωσε τις αποφάσεις του περί εξορίας πολλών Δονατιστών και τους επέτρεψε να επανέλθουν στις έδρες τους. Θα ήταν λάθος αν θεωρούσε κάποιος, ότι οι ενέργειές του αυτές αποτελούσαν μια παρέκκλιση της αρχής να αναμιγνύεται στην αυτονομία της εκκλησίας. Ο Κωνσταντίνος θεωρούσε ότι, η εκκλησία, με δεδομένη την παραχωρηθείσα ειρήνη και την απελευθέρωσή της σε μεγάλο βαθμό από την κρατική εξουσία, θα έπρεπε να αποδείξει έμπρακτα την αρμονική της συνεργασία με τις Διοικητικές Αρχές, ώστε Εκκλησία και κράτος να παγιώσουν τη γενική ειρήνη.

Παράλληλα η εκκλησία, απελευθερωμένη από τις διώξεις απολάμβανε σε πολύ μεγάλο βαθμό μια ελευθερία στην αυτοδιοίκησή της και ήταν πρόθυμη να αναγνωρίσει στον Κωνσταντίνο την ιδιαιτερότητα της χάρις του Θεού και προς το συμφέρον των πιστών της. Το χωρίς αντίρρηση αναγνωρισθέν από την εκκλησία στον Κωνσταντίνο δικαίωμα να συγκαλεί Συνόδους, βασιζόταν στην πεποίθηση της ηγεσίας της, ότι δια του ορθοδόξου αυτού τρόπου, η δική της πλειοψηφία αποφάσιζε και για θέματα καθαρά δογματικά για την ενότητα και την στερέωση της ύπαρξής της. Δημιουργήθηκε έτσι, εκ των πραγμάτων, μια ανώτατη Εκκλησιαστική Αρχή, κυρίως μετά την εμφάνιση της Αρειανής αιρέσεως, η οποία διατηρήθηκε επί αιώνες και είχε αρμοδιότητα να αποφασίζει η ίδια η εκκλησία για την τύχη της. Στη λειτουργία αυτής της Αρχής, έγινε απ' αρχής ολοφάνερο, ότι αδιάκοπη μέριμνα της Ανατολικής Εκκλησίας ήταν να καθορισθεί, σύμφωνα με τις Αγίες Γραφές, μια ενιαία μορφή πίστης, η οποία θα θωράκιζε όλη την εκκλησία από τις προσπάθειες των αιρετικών να τη διασπάσουν και να καταστήσουν τον αυτοκράτορα προμαχώνα και παλλάδιο στην υπεράσπιση της πίστης αυτής.

Κατ' εφαρμογή αυτής της αρχής και σαν απότοκο της Συνόδου της Νίκαιας, συντάχθηκε το σύμβολο της Πίστεως και άλλοι Εκκλησιαστικοί Κανόνες, που υπογράφηκαν τη 19η Ιουλίου του 325. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος, με την ενέργεια αυτή και την προσωπική του συμμετοχή στη Σύνοδο, κατόρθωσε να φέρει την ενότητα στην Εκκλησία και στο κράτος του.

Άλλωστε και ο Χρήστος Γιανναράς στο βιβλίο του «Αλήθεια και ενότητα της Εκκλησίας», αναφέρει για τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο, ως θεμελιωτή της ενότητας της Εκκλησίας, τα εξής παρακάτω: «Αν στα πρόσωπα των Αποστόλων είδε η Εκκλησία τους «θεμελίους» της θείας οικοδομής της «όντος ακρογωνιαίου αυτού του Χριστού – τους θεμελιωτές της φανέρωσης – Βασιλείας του Θεού πάνω στη γη – στο πρόσωπο του Μεγάλου Κωνσταντίνου είδε τον Ισαπόστολο, τον θεμελιωτή της ορατής καθολικότητας και οικουμενικότητας της Εκκλησίας».

---

[1] The Oxford History of the Biblical World, Oxford University Press, 2001, σ. 424.

[2] Ευσέβιος, Εκκλησιαστική Ιστορία (Historia ecclesiastica).

[3] Ευσέβιος, «Εκκλ. Ιστ.», βιβλίο 8, 13».

[4] Κυρ. Σιμόπουλος, «Βασανιστήρια και Εξουσία», σ. 276.

[5] N.H. Baynes, «Constantine the Great and the Christian Church», σ. 26.

[6] Ευσέβιος, Vita Constantini, βιβλ. 3, 7, 1.

[7] Βλάσιος Φειδάς, Εκκλ. Ιστορία, σ. 427.

[8] Ευσέβιος, Vita Constantini, βιβλ. 3, 10, 3-4.

[9] Charles Matson Odahl, Constantine and the Christian Empire, 2004, Routledge, σ. 196. Επίσης, ο ιστορικός Foakes-Jackson αναφέρει:

«Οι επίσκοποι άρχισαν να παρουσιάζουν τα πολυάριθμα αιτήματά τους στον Αυτοκράτορα αναφέροντας τις πικρίες τού ενός προς τον άλλον• αλλά ο Κωνσταντίνος τα συγκέντρωσε όλα μαζί και τα έκαψε στις φλόγες, έτσι ώστε ο κόσμος να μην γνωρίσει ότι χριστιανοί επίσκοποι είχαν διαφορές μεταξύ τους». (F.J. Foakes-Jackson, A History of the Christian Church: From the Earliest Times to A.D. 461, Cosimo Classics, 1891/2005, σ. 306).

Ο Σωζόμενος αναφέρει: «Οἷα δὲ φιλεῖ γίνεσθαι, πολλοὶ τῶν ἱερέων, ὡς ὑπὲρ ἰδίων πραγμάτων ἀγωνίσασθαι συνελθόντες, καιρὸν ἔχειν ἐνόμισαν τῆς τῶν λυπούντων διορθώσεως• καὶ περὶ ᾧν ἕκαστος τὸν ἄλλον ἐμέμφετο, βιβλίον ἐπιδοὺς βασιλεῖ τὰ εἰς αὐτὸν ἡμαρτημένα προσήγγελλεν. Ἐπεὶ δὲ ἐφ' ἑκάστης εὐχερῶς τοῦτο συνέβαινε, προσέταξεν ὁ βασιλεὺς εἰς ῥητὴν ἡμέραν ἕκαστον περὶ ᾧν ἐνεκάλει δῆλον ποιεῖν.

Αφικομένης δὲ τῆς προθεσμίας τὰ ἐπιδοθέντα βιβλία δεξάμενος αὐταί μὲν, ἔφη• «Αἱ κατηγορίαι καιρὸν οἰκεῖον ἔχουσι τὴν ἡμέραν τῆς μεγάλης κρίσεως, δικαστὴν δὲ τὸν μέλλοντα πᾶσι τότε κρίνειν• ἐμοὶ δὲ οὐ θεμιτὸν ἀνθρώπῳ ὄντι τοιαύτην εἰς ἑαυτὸν ἔλκειν ἀκρόασι, ἱερέων κατηγορούντων καὶ κατηγορουμένων, οὓς ἤκιστα χρὴ τοιούτους ἑαυτοὺς παρέχειν, ὡς παρ' ἑτέρου κρίνεσθαι. ἄγε οὖν μιμησάμενοι τὴν θεῖαν φιλανθρωπίαν ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους συγγνώμῃ ἀπαλειφθέντων τῶν κατηγορουμένων σπεισώμεθα καὶ τὰ περὶ τῆς πίστεως σπουδάσωμεν, οὗ ἕνεκεν δεῦρο συνεληλύθαμεν». Ταῦτα εἰπὼν ὁ βασιλεὺς τὴν ἐκάστου γραφὴν ἀργεῖν καὶ τὰ βιβλία καυθῆναι προσέταξε». (Σωζόμενος, Εκκλησιαστικὴ Ἱστορία 1.17.3-5) Βλέπε ἐπίσης *The Papacy and the Civil Power* ὑπὸ Richard Wigginton Thompson, σ. 306.

[10] Ἡ ονομασία εἶναι μεταγενέστερη.

[11] Μόνο δύο ἐπίσκοποι ψήφισαν κατὰ. Βλ. Χριστοφιλοπούλου, Αι., Βυζαντινὴ ἱστορία Α' (Θεσσαλονίκη 1992), σ. 137.

[12] Ἡ ἐκδοσὴ τοῦ Revillont στα κόπτικα τῶν πρακτικῶν τῆς Α' Συνόδου θεωρεῖται πλαστὴ ἀπὸ τῆ σύγχρονη ἐρευνα. Για τὰ πρακτικὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων βλ. Mansi, J.D., *Sacrorum conciliorum, nova et amplissima I* (Florentiae 1759, επανεκτύπωση 1960-1961)• Schwartz, E., *Acta conciliorum oecumenicorum (ACO)*, τόμ. I-IV 2 (Berolini et Lipsiae 1913-1940), κ.α.